

Česká a anglická podstatná jména

Po obecných poznámkách o českých a anglických slovech a o slovní zásobě se zaměříme na mluvnické vlastnosti hlavních slovních druhů. U podstatných jmen si všimneme počitatelnosti, členů, rodu a pádů.

Rozlišování mezi počítatelnými a nepočítatelnými podstatnými jmény známe z češtiny, i když si je neuvědomujeme a i když v české mluvnické tradici není termín 'počítatelnost' všeobecně zaveden. Jako počítatelná můžeme v češtině označit slova *kniha*, -y, *zkušenost*, -i a jako nepočítatelná *zlato*, *listí*, *hmyz*, *píle*. Některá jména přecházejí z jedné kategorie do druhé: látková jména jsou nepočítatelná (káva), mohou se však dělit (dvě kávy), některá jména v běžném jazyce počítatelná jsou v odborném vyjadřování nepočítatelná: *knedlík*, -y – na jídelním lístku nepočítatelné *s knedlíkem*; *ryba*, -y - ale při výlovu rybníků jen *ryba* jako látkové jméno. Stejně kategorie a stejné přechody mezi nimi máme i v angličtině, bohužel ne vždy u stejných slov. Mezi nepočítatelná patří v angličtině, na rozdíl od češtiny, např. *advice* 'rada, -y', *information* 'informace', *knowledge* 'znalost, -i', *luggage* 'zavazadlo, -a', *toast* 'topinka, -y'. Některá anglická podstatná jména patří do obou kategorií: *experience* je nepočítatelné ve významu 'zkušenost' a počítatelné ve významu 'zážitek'; *egg* se vedle počítatelného významu (*hard-boiled eggs*) užívá i jako nepočítatelné, mluvíme-li o vajíčku jako o látce - *After breakfast the child had egg all*

over her face; podobně *cake a potato*: A: *Would you like a cake?*
- B: *No, I don't like cake.* (příklad z mluvnice R. Quirka et al.),
Have some more potatoes. (= vařené brambory), *Have some more potato.* (= bramborová kaše - v češtině vyjádříme látkovost čili nepočitatelnost slovem *kaše*); nepočitatelná jména nemohou být v angličtině spojena s neurčitým členem a nemohou tvořit množné číslo, takže nepřítomnost neurčitého členu nebo koncovky *-s* signalizuje látkovost: *lay a carpet* 'položít koberec' - *bits of old carpet* 'kousky starého koberce', *the smell of fresh carpet* 'vůně nových koberců'; nebo *a cork tile* 'korková dlaždice' - *two men installing tile in the hallway* '...kladou dlažbu v předsíni'.

V souvislosti s užíváním jednotného nebo množného čísla podle počitatelnosti nebo nepočitatelnosti musíme upozornit ještě na dvě skupiny anglických podstatných jmen, která mají tvar jednotného čísla a označují kolektivy. Po jménech z první skupiny následuje sloveso v jednotném nebo množném čísle, podle toho, zda mluví vidí kolektiv spíše jako celek nebo jako jednotlivce, kdežto v druhé skupině nálehuje vždy sloveso v množném čísle. Do první skupiny s jednotným nebo množným číslem patří např. *audience* 'obecenstvo' (*The audience was/were enthusiastic on the opening night of the opera* 'Obecenstvo bylo při premiéře opery nadšené'), *class, form* (*Form 3 is/are a difficult class to teach* 'V třetí třídě se těžko učí'), *committee, crew* (*The crew is/are waiting for instructions* 'Posádka čeká na instrukce'), *crowd, family, government, jury, youth*. Do druhé skupiny, pouze s množným číslem u slovesa, patří *people*, což nám potíže nedělá, protože v češtině máme množné číslo *lidé*, a dále např. *cattle a police*: *The cattle are in the shed* 'Dobytěk je ve stáji'; *The police have not made any arrests* 'Policie nikoho nezatkla'.

Přechody mezi skupinami počítatelných a nepočítatelných jsou v angličtině častější než v češtině. Na tvaru podstatného jména se přitom nic nemění, mění se však používání členů. V češtině členy nemáme a jsme zvyklí tvořit věty bez nich. Naše potíže v angličtině jsou tím větší, že správné užívání členů patří k nejtěžším úsekům anglické mluvnice. Nejvítanější jsou samozřejmě ta anglická podstatná jména, která nemají člen, jenomže těch je malé procento a je třeba je znát. Jsou mezi nimi názvy denních jídel (*We had fish for lunch*), názvy her a sportů (*Do you play tennis?*), názvy nemocí (*She has bronchitis*), některá vlastní jména. U vlastních jmen se nemohou stanovit obecná pravidla a je třeba se naučit například, že jezera jsou bez členu - *Lake Michigan*, kdežto moře a oceány člen mají - *the Baltic Sea, the Pacific (Ocean)*. Bez členu bývají rovněž nepočítatelná jména, pokud je uijeme v obecném významu: *My favourite subject is history. - She's always preferred tea to coffee.* Členy nenajdeme v ustálených obratech, např. *from father to son, talk face to face.*

Podstatná jména bez členu jsou v textu méně početná než jména se členem. Základní pravidlo by proto mělo znít, že anglická podstatná jména jsou určena členem neurčitým nebo určitým (nebo zájmenem *some/any, my/your* atd., *this/that*), pokud nepatří k výjimkám, u nichž člen není. Uveďme si některá z pravidel, jimiž se řídí užívání členů. Pro neurčitý člen si často můžeme jako pomůcku uvést české ekvivalenty *jeden, nějaký*. Neurčitý člen někdy označuje jednotku - *I'd like a beer, please* (jedno), nejčastěji však neznámého nebo kteréhokoliv členu skupiny - *A man entered the room* (nějaký), *There's a chair over in the corner*. Mohli bychom říci, že jde o blíže neurčené, neurčité členy skupiny. Naproti tomu člen určitý označuje osoby nebo věci určité, známé (v hovorové češtině se

často slyší *ten/ta/to*). Určitost může být založena na tom, že se o osobě nebo věci již mluvilo - *Once upon a time there was a king and the king had three daughters* (... a ten král měl ...), že mluvčí vědí, o čem se mluví - *Shut the window, please*, že podstatné jméno je dále určeno, např. vedlejší větou - *The book I was reading yesterday was a thriller*. (Ta kniha, kterou...). Určenost může být založena i na jedinečnosti - *the Queen* (v Británii), *the longest day (in my life)*, *the first/second man to come*, *the Soviet Union*.

Čeština a angličtina mají zcela jinak uspořádanu kategorii rodu. V češtině máme všechna podstatná jména rozdělena do tří rodů podle formálních, mluvnických hledisek: své motorové vozidlo zařazujeme do mužského rodu - *můj automobil*, *můj favorit*, do ženského rodu - *má škodovka* nebo do středního rodu - *mé auto*, *mé embéčko* (slovensky však *moja embéčka*) a můžeme si k němu opatřit *nový motor*, *novou převodovou skříň* nebo *nové řízení*. V angličtině se v minulosti se ztrátou koncovek ztratily i formální rodové rozdíly a dnes mluvíme o přirozeném rodu: muži jsou rodu mužského, ženy rodu ženského a všechno ostatní je rodu středního. Na tvarech slov se rodové rozdíly projevují v angličtině v daleko menší míře než v češtině: nikoli u přídavných jmen (*nový*, *-á*, *-é*, *-í*), nikoli u slovesných tvarů (*šel*, *šla*, *šlo*, *šli*, *šly*, *šla*), nikoli u členů (jako v němčině, *der/die/das*), plně pouze u osobních zájmen (*he* - *she* - *it*) a částečně u tázacích a vztažných zájmen (*who* pro osoby a *which/what* pro věci). Mluví češtiny, stejně jako mluvčí dalších jazyků s formálními rodovými rozdíly, si rychle osvojí jednodušší systém v angličtině. Avšak zvyk z mateřského jazyka na to, že každé podstatné jméno patří do jednoho z rodů, nám ztěžuje zvládnutí těch podstatných jmen v angličtině, která označují osoby bez rozlišení na muže a ženy (z hlediska rodu

jsou tato jména neutrální). V češtině máme buď *přítele* nebo *přísttelkyni*, *studenta* nebo *studentku*, *spisovatele* nebo *spisovatelku*, kdežto v angličtině pouze *friend*, *student*, *writer*, a podobně *cook* 'kuchař, -ka', *doctor* 'doktor, -ka', *librarian* 'knihovník, -ice', *professor* 'profesor, -ka', *singer* 'zpěvák, -ačka', *teacher* 'učitel, -ka' atd. Pod vlivem svého mateřského jazyka děláme dvě chyby: za větou *There's a student waiting for you* vidíme (pokud příslušnou osobu nevidíme) muže; když máme přeložit *Paní doktorka nás poslala do nemocnice*, chceme nějak vyjadřovat ženský rod. Ve skutečnosti se u těchto slov rod v angličtině vyjadřuje jen v případech, kdy potřebujeme oddělit muže od žen, např. ve statistice budeme operovat s *male students - female students*, *men drivers - women drivers*. Vedle těchto neutrálních podstatných jmen jsou i v angličtině dvojice rodově rozlišené: *waiter - waitress* 'číšník - číšnice', *steward - stewardess*. V posledních letech se v angličtině objevují nová slova, která jsou z hlediska rodu neutrální a která nahrazují dosavadní výrazy, z nichž se mohla odvozovat nadřazenost mužů nad ženami (nebo naopak). Tak místo *chairman* 'předseda' a *spokesman* 'mluvčí' najdeme *chair(person)* a *spokeperson*, místo *airhostess* najdeme *flight attendant*. V souvislosti s rodovými rozdíly můžeme ještě uvést zkratky *s/he* a *wo/man*, které se dnes někdy objevují místo *he, or she, man or woman*.

Zvláštní skupinu z hlediska rodu tvoří v angličtině *baby* a *child*. Odkazuje se na ně buď podle přirozeného rodu pomocí *he or she*, zvláště když k nim mluvčí má osobní vztah, nebo pomocí *it*, pokud takový vztah mluvčí nemá: *She introduced herself to the baby and shook hands with her. - She has a new baby, it was born last week*. Navíc se slovo *baby* v angličtině užívá v situacích, kde v češtině bychom použili jméno nebo slovo *malý, -á, maličký, -á*: matka se zeptá: "*Where's the baby's*

dolly?" nebo požádá: "Please, dress the baby, Charlie." (Další příklad použití zájmena *she* při odkazu na podstatné jméno z hlediska rodu neutrální najdeme v ukázce z knihy *Through the Looking Glass* v kapitolce o krasopisu.)

Poslední mluvnickou kategorií, o níž budeme mluvit u podstatných jmen, jsou pády. Anglická podstatná jména mají ve výslovnosti dva, v písmu čtyři tvary: *boy, boys, boy's, boys'*. Tvary s apostrofem bývají tradičně označovány buď jako (saské) genitivy, protože jsou to pozůstatky po staroanglickém, čili anglosaském genitivu (2. pádu), nebo jako přivlastňovací pády. Poněvadž o jiných pádech nemůžeme dnes v angličtině mluvit, upouští se někdy od chápání *boy's, boys'* jako pádu a mluví se o přivlastňovacím tvaru. Proti termínu 'přivlastňovací' zase mluví to, že se tyto tvary užívají i v jiných funkcích než přivlastňovacích: *John's application* 'Janova žádost' (Jan žádal, není majitelem žádosti), *a women's college* 'kolej pro ženy', *a day's work* 'celodenní práce'.

Při překládání z češtiny do angličtiny musíme rozlišovat u tvarů vlastních jmen na *-iv*, zda jde o autorství nebo o čestný název: 'Janáčková Její pastorkyňa' se přeloží *Janáček's Jenůfa*, kdežto 'Janáčkovovo divadlo' (budova) *the Janáček Theatre* (podobně jako *Harvard University* je 'Harvardova univerzita'). Při překládání do angličtiny nemůžeme rovněž každý česky genitiv nahradit anglickým tvarem na 's: 'na břehu řeky' přeložíme *on the river bank* nebo *on the bank of the river*.

Pro vztahy vyjadřované v češtině pády má angličtina dva prostředky: postavení slov ve větě a předložkové vazby. Postavení ve větě určuje, zda podstatné jméno má funkci podmětu (v prvním pádě) nebo předmětu (ve čtvrtém nebo třetím pádě): *Cows give milk.* - *Susan gave the man a glass of milk.* Anglické

předložkové vazby odpovídají českému druhému pádu - *The driver didn't take any notice of the road signs*. 'Řidič si nevšiml silničních značek', třetímu pádu - *Mary gave a glass of milk to the man*. - *Pour a drink for me* 'nalej mi', sedmému pádu - *We walked through a wood*.

Jazykům, které pro pádové vztahy a pro tvoření slovesných tvarů užívají předpon a koncovek, říkáme jazyky syntetické. Jazykům, které vyjadřování pádů a časů rozkládají na pomocná slova, říkáme jazyky analytické. Čeština je tedy jazyk převážně syntetický, angličtina jazyk převážně analytický.

Vztahy mezi českými pády a anglickými předložkami nejsou tak jednoduché, aby českému pádu odpovídala jen jedna anglická předložka. Našemu druhému pádu odpovídá nejenom anglické *of*, např. již citované *a glass of milk*, ale také *for*. bývalá *Rada vzájemné hospodářské pomoci* se překládala jako *Council for Mutual Economic Assistance/Aid*. Náš sedmý pád (s předložkou *s*) překládáme pomocí *with* - 'vykřiknout bolesti' *to cry out with pain*, 'hádat se s někým' *to argue with sb.*, dále pomocí *in* - 'mluvit tichým hlasem' *to talk in a low voice*, 'psát tužkou' *to write in pencil*, pomocí *on* 'Vaše chování hraničí s pomateností' *Your behavior borders on madness*, a také pomocí *by* - 'jet vlakem' *to go by train*. I našemu čtvrtému pádu může někdy v angličtině odpovídat předložková vazba: 'zaplatit pivo' *to pay for one's beer*. Existují i opačné případy, kdy české předložkové vazbě odpovídá anglický bezpředložkový vztah, např. 'Rakousko sousedí s Itálií' *Austria borders Italy*, 'vstoupit do místnosti' *to enter a room*, 'vdát se za někoho' *to marry sb.*, 'diskutovat o něčem' *to discuss sth.*, 'trvat na tom, že' *to insist that*. Konečně známe několik českých předložkových spojení, kterým odpovídají anglické vazby *s and*, např. 'chléb

s máslem' *bread and butter*, 'nocleh se snídaní' *bed and breakfast*.

Z předcházejících odstavců je již jasné, že čeština - i když je klasickým příkladem syntetického jazyka - nemůže všechny vztahy mezi podstatnými jmény ve větě vyjadřovat pouze pomocí čistých pádů. I čeština má bohatství předložek, ale jejich významy se plně nekryjí s významy předložek anglických (podobně jako je tomu u jiných druhů slov). Například anglickému *for* odpovídá v češtině 'pro' - *a gift for languages*, 'na' - *to go for a walk*, 'do' - *to leave for Paris*, 'k' - *Love for Three Oranges*, atd.

Po stránce významové nám nejvíce potíží dělají anglické předložky *at* a *in*, příp. *on*, a dále skupina předložek označujících vzájemnou polohu, česky *nad* a *pod*. U anglického *at* velkou většinou spojujeme užití s určitým bodem, v prostoru nebo v čase, kdežto *in* užijeme pro třírozměrný prostor: *at the North Pole*, *at 9 o'clock*, *in New York*. Pokud mluvíme o místě ležícím na nějaké čáře nebo na povrchu, užijeme *on*: *Newcastle-on-Tyne*, *on the table*. Tyto základní významy (ovšem zdaleka ne jediné) předložek *at*, *in* a *on* mohou vysvětlit i spojení *on page 13*, *in a picture*, *in the sky*, k nimž se z češtiny těžko dostáváme, protože říkáme *na straně 13*, *na obrázku*, *na nebi*. Máme-li přeložit české *nad* a *pod*, použijeme *above* a *below*, pokud uvažujeme o vertikální stupnici nebo vertikálním uspořádání: *above/below zero*; pokud vidíme především překrývající povrch, užijeme *under*: *under the bed*; pokud popisujeme pohyb nad povrchem, užijeme *over*: *The plane was flying over Poland*. - Významy a příklady zde uvedené zdaleka nepokrývají všechny případy užití předložek *at*, *in* atd., pouze naznačují některé složky významu.